

ALLES IS REGIONAAL

Rijssens filmoorlog

In de documentaire 'Rijssens stille oorlog', gemaakt in opdracht van RTV Oost, staan de hoofdpersonen met een christelijke en islamitische achtergrond recht tegenover elkaar. Is de film zelf splijtzwam of een manier om te verbinden? Regisseur Emile van Rouveroy van Nieuwaal over zijn beweegredenen.

Door Annelotte Verhaagen

Rijssens stille oorlog

“Ook in Rijssen zal ik geen ereburger worden”, zegt documentairemaker Emile van Rouveroy van Nieuwaal met een mengeling van spot en ernst, naar aanleiding van het stof dat zijn laatste documentaire deed opwaaien in het Overijsselse stadje. *Rijssens stille oorlog*, een coproductie van Noctiluca/Maarten van Rouveroy van Nieuwaal en RTV Oost met steun van het Mediafonds, portretteert een aantal bewoners van dit reformatorische bolwerk, waar een kleine islamitische minderheid woont te midden van overwegend zwaar christelijke medeburgers. Een film die via de maker en het onderwerp geworteld is in de regio maar met een sterke landelijke uitstraling.

Van Rouveroy van Nieuwaal (71) is naast documentairemaker ook jurist en antropoloog, emeritus hoogleraar en deskundige op het gebied van politieke en sociaal-juridische onderwerpen in West-Afrika. Hij werkte met Jean Rouch in Parijs en maakte vanaf de jaren '60 films, toen nog met zijn eigen 16mm camera. Politieke en sociaal-maatschappelijke onderwerpen, waaronder religie, speelden in zijn werk altijd een belangrijke rol. Ook in de films die hij dichterbij huis maakt. En niet altijd zonder slag of stoot. Al voordat zijn laatste programma werd uitgezonden viel hem een frontale aanval vanuit orthodox-christelijke hoek ten deel.

De film over Rijssen is nooit een gemakkelijk project geweest. Zowel in de moskee als in de kerk staat men over het algemeen afwijzend tegenover media als film en televisie. Van Rouveroy: “Je kunt makkelijker over seksualiteit praten dan over geloof”. Van Rouveroy had een zekere reputatie als scherp observator van het orthodox-christelijke leven opgebouwd met zijn eveneens in coproductie met RTV Oost gerealiseerde en bekroonde documentaire *Staphorst in tegenlicht*. Bovendien had men in Rijssen slechte herinneringen aan het fenomeen ‘cineast’ door de film *Het grote gebeuren*. Jaap Drupsteen maakte deze productie in 1975 naar aanleiding van het verhaal van de in Rijssen geboren schrijver Belcampo, dat algemeen

als blasfemisch werd beschouwd. Na een researchperiode van meer dan twee jaar, waarin hij onder meer elke week op vrijdag de Turkse moskee bezocht en vele bezoeken bracht aan de refo-boekhandel in het stadje, lukte het hem toch om in Rijssen genoeg vertrouwen te winnen en toestemming te krijgen om te filmen. Van Rouveroy van Nieuwaal zet in *Rijssens stille oorlog* een aantal hoofdpersonen uit enerzijds de orthodox-christelijke hoek en anderzijds de meer gematigde (soennitische) islamitische hoek tegenover elkaar. Onder hen een refo-boekhandelaar en een van zijn vaste klanten, die zich uitspreken over de islam als een gevaarlijke dwaalleer, en moslima Fatma Özturk, aan wier uitspraken over de anti-islam sfeer die zij ervaart, de titel van de film is ontleend. Een Turks PvdA-lid wordt gevolgd tijdens de campagne die hem in de gemeenteraad moet brengen. De kloof tussen de twee groeperingen en de onderhuidse spanningen zijn groot. Een voice over is niet nodig.

In eerste instantie klopte Van Rouveroy samen met zijn zoon Maarten, die als producent en cameraman aan het project verbonden is, aan bij de IKON. Deze omroep had enkele jaren daarvoor de film over Staphorst aangekocht en was wel geïnteresseerd in het plan. Redacteur documentaires bij de IKON Barbara Wiessing vertelt dat een coproductie om diverse redenen echter toch niet tot stand kwam. “Als er geen andere mogelijkheid was geweest om deze productie te realiseren, was het misschien anders gegaan, maar door de sterke binding met de regio had deze film een goede kans van slagen als een regionale coproductie met steun van het Mediafonds. We hebben ons dan ook verder niet bemoeid met de film, ik heb alleen Emile in contact gebracht met scriptcoach Lies Janssen. De route via het Mediafonds is immers niet zo simpel. Het plan was goed en alles zat erin, maar je moet het dan vervolgens nog wel goed op weten te schrijven.” De IKON heeft de film wel aangekocht en zendt hem enkele weken na de Overijsselse première en uitzending uit.

Bij RTV Oost zag adjunct-directeur Marcel Oude Wesselink de gedreven filmmaker graag komen: “Als RTV Oost streven wij naar meer binding in de Overijsselse samenleving. We willen iedereen betrekken bij een maatschappelijke discussie, dat houdt in dat je het ook hebt over zaken die gevoelig liggen. Documentaire is dan een mooie vorm, maar wel erg tijdrovend en duur om te maken. We werken altijd met externe producenten. Wij zijn toch vooral een nieuws- en actualiteitenzender en op het maken van langere documentaires zijn we niet toegerust. Wij hebben alles

bij elkaar zo'n 8.000 euro per uitzenduur beschikbaar, daar kun je geen documentaires van maken. Dus zonder de financiële steun van het Mediafonds zouden we dit soort programma's zeker niet kunnen aanbieden.” Er is geen vast slot voor documentaire bij RTV Oost, dat komt omdat er geen constante aanvoer is. “Maar als je iets speciaals te bieden hebt, moet je daar als omroep ook ruimte voor maken. Dan zoeken we naar een geschikt uitzendtijdstip, wat vaak in de wintermaanden ligt, dan hebben mensen wat meer rust om naar langere programma's te kijken.”

Rijssens stille oorlog

Op 7 oktober ging *Rijssens stille oorlog* in première in Rijssen. De zaal zat bomvol, maar helaas ontbraken zowel de refo's als de moslims. Van Rouveroy: “De moslims waren bang dat het een anti-islam-film was geworden en de dominee van de Gereformeerde Gemeente had gezegd dat de film een splijtzwam zou zijn. Daar kan ik nijdig om worden, de hoogmoed straalt er vanaf, zij voeden op deze manier de oorlog waarvan ze zelf beweren dat hij niet bestaat.” Op de website van RTV Oost regent het reacties na de televisie-uitzending op 9 en 10 oktober als de stelling wordt geponeerd: *De documentaire Rijssens stille oorlog is een storm in een glas water*. De filmmaker krijgt bijval maar ook felle kritiek. Ook in een aantal regionale dagbladen en het Reformatorisch Dagblad werd de film besproken en al voordat de film op 21 oktober door de IKON werd uitgezonden, kwam een golf van landelijke publiciteit op gang. Waarmee de doelstelling van zowel RTV Oost als de filmmaker zelf is bereikt: discussie. Van Rouveroy: “Als documentairemaker ben ik emotioneel betrokken bij wat er in de samenleving leeft. Film kan een goed middel zijn om sociale omstandigheden te veranderen of op zijn minst bloot te leggen. Mijn doel is samenspraak. Het verenigen van

twee religieuze stromingen is zeker niet aan de orde, maar ik zou wel willen dat ze samen aan tafel gaan zitten en een gesprek beginnen. En dat is wat er is gebeurd, want behalve een heleboel kritiek, zijn er ook toenaderingspogingen tussen verschillende mensen die in de film voorkomen. Daar ben ik blij mee.”

Annelotte Verhaagen is documentairemaker, filmjournalist en docente.

Rijssens stille oorlog werd niet alleen door de regionale zender RTV Oost uitgezonden, maar ook landelijk opgepikt. Nog voordat de IKON de documentaire uitzond, wijdde de EO in het programma *Uitgesproken EO* al een reportage aan de documentaire. De documentaire zou de tegenstellingen in het dorp Rijssen alleen maar op scherp hebben gezet. *Rijssens stille oorlog* is een goed voorbeeld van een regionale documentaire met landelijke uitstraling. In het regeerakkoord wordt gepleit voor meer samenwerking tussen de regionale en de publieke omroepen. Zo staat in het akkoord: “Landelijke en regionale omroepen worden meer geïntegreerd, bijvoorbeeld door regionale vensters op een landelijk net”. Ook Gerard Schuiteman, die als directeur van ROOS de belangen van de regionale omroepen behartigt, stelt in een interview in *Spreekbuis* dat het tijd wordt de Berlijnse muur tussen landelijke en regionale publieke omroepen af te breken. Zowel de landelijke als de regionale omroepen zouden volgens hem moeten werken aan één sterke publieke omroep, waarin iedereen maximaal invulling kan geven aan zijn eigen taak.